

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van architectenwoning Ferdinand Schlich in Gent (Mariakerke)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Gent, gegeven op 12 juli 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op de adviesvraag bij de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, ingediend op 13 juni 2018;

Overwegende dat het advies niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van architectenwoning Ferdinand Schlich aantoonst;

Overwegende dat architectenwoning Ferdinand Schlich als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De woning wordt beschouwd als het meesterwerk van architect Ferdinand Schlich (Gent, 1949), die een kwalitatief maar klein oeuvre realiseerde, voornamelijk in de regio van Gent. Aangezien de woning sinds de oplevering in 1988 amper wijzigingen onderging, vertoont het gebouw nog een hele hoge herkenbaarheid.

Opgeleid als bouwkundig tekenaar en architect aan het Gents Hoger Architectuurinstituut Sint-Lucas eind jaren 1960 en begin jaren 1970, gaf Schlich zelf meer dan 30 jaar lang les aan dit instituut. Tijdens zijn opleiding werd hij aanvankelijk beïnvloed door het structuralisme (en met name door de vrijheid en de menselijke maat die door de aanhangers van deze stroming werden gepropageerd) en nadien door Juliaan Lampens die hij zijn leermeester noemt en van wie hij het belang van monumentaliteit en eenvoud overnam, evenals een voorliefde voor de meesters van het modernisme (Mies Van der Rohe en Le Corbusier). Een belangrijke inspiratiebron voor Schlich was ook Frank Lloyd Wright en in het bijzonder diens prairiehuizen: het integreren van een gebouw in zijn omgeving, daken op verschillende hoogte, een vierkante opbouw en asymmetrisch grondplan, een gevarieerde ruimtewerking en gebruik van opvallend houten schrijnwerk, lage buitenmuren en metselwerk. Ook bij zijn eigen woning is die invloed onmiskenbaar aanwezig. Daarnaast verraadt die woning de invloed van de Duitse architect Heinrich Tessenow, met name in het belang van eenvoud en proporties, en van het stijlloze traditionele bouwen van 'het volk', mogelijk ook onder invloed van Bernard Rudowski's reizende tentoonstelling Architecture without architects (1964-1975).

Ondanks de diversiteit van Schlichs oeuvre vertoont het enkele gemeenschappelijke kenmerken die ook aanwezig zijn in de architectenwoning, wat deze laatste een zekere representativiteit verleent. Een eerste is de aandacht voor ambachtelijke afwerking en detaillering, bijvoorbeeld in de uitwerking van het atelier raam en de ateliertrap maar ook van meer prozaische elementen zoals de gietijzeren radiatoren. Die detaillering stond bij Schlich wel steeds ten dienste van een duidelijk herkenbaar geheel wat hij bij zijn eigen woning vond in de toepassing van een langgerekt volume. Hiervoor haalde hij inspiratie bij eenvoudige adobe huizen in Turkije en Nubie (Zuid-Egypte) maar ook bij Vlaamse hoeves en bij de rivierboten die hij traag zag voorbyschuiven vanop zijn bouwgrond aan de Brugse Vaart. Die laatste inspiratiebron verwijst ook naar het belang dat Schlich hechtte aan de integratie van zijn gebouwen in hun omgeving, in het landschap. Het principe van de gevarieerde ruimtewerking, een ander weerkerend kenmerk, paste hij bij zijn eigen woning toe door met een aantal centrale muren en schuifdeuren ruimtes van verschillende grootte af te bakenen, en door de vensters van de woonkamer aan de achtergevel ter hoogte van de keuken en de badkamer te laten doorlopen waardoor deze woonkamer nog groter lijkt dan ze eigenlijk is. Ook het selectief toepassen van verlaagde plafonds sluit aan bij deze zoektocht naar ruimtelijke diversiteit. Een laatste weerkerende aandachtspunt in Schlichs oeuvre is zijn respect voor het budget van de opdrachtgever. Voor zijn eigen woning stelde hij een onwaarschijnlijk laag budget voorop dat bij realisatie slechts in heel beperkte mate overschreden werd. De belangrijkste kostenbesparende elementen waren volgens Schlich de sterke, op zichzelf staande vorm die geen opsmuk vroeg, het gebruik van een plat dak, een redocrete (garage)vloer en een ruwbouw in cellenbeton (die een spouw overbodig maakt), het prioritair inzetten op woonkwaliteit (licht, ruimte, geborgenheid en technisch comfort) ten koste van de afwerking (die later zou volgen) en zoveel mogelijk zelfbouw.

Omdat de woning met zo'n laag budget en zo snel gerealiseerd was, kreeg ze heel wat belangstelling in de populaire pers. Maar ook in architectuurkringen werd de waarde snel erkend, zoals blijkt uit de opname ervan in verscheidene publicaties en uit de toekenning van de Architectuurprijs van de provincie Oost-Vlaanderen in 1993. De jury van deze prijs loofde met name de ruimte-indeling en de organisatie en orientatie van de verschillende kamers onderling. Volgens Schlich zelf lag de waarde van de woning in de eenvoud van de oplossing waartoe hij uiteindelijk was gekomen: twee evenwijdige muren op de juiste, meest economische afstand van elkaar. Om tot die eenvoud te komen had hij naar eigen zeggen pas dan de nodige maturiteit bereikt als architect.

De woning Schlich is ook een waardevol voorbeeld van het type architectenwoning, met name uit het laatste kwart van de 20ste eeuw. Schlich zag zijn eigen woning duidelijk als een gebouwd manifest, een opvoedend-didactisch instrument, zowel voor zijn studenten architectuur aan het Hoger Architectuurnstituut Sint-Lucas, als voor het ruime publiek dat zelf wilde bouwen. Dit blijkt uit het feit dat hij zijn woning openstelde voor heel wat bezoekers en ook voor de populaire pers. Met deze woning wou hij aantonen dat goedkoop en betekenisvol bouwen konden samengaan, zoals ook blijkt uit het manifest dat bewaard bleef in het archiefdossier van deze woning. Deze betrachting vertaalde zich in een vrij vroege toepassing van enkele architecturale kenmerken die heden vrij algemeen toegepast worden, zowel qua vormgeving (minimalisme), planopbouw (open) en materiaalgebruik (cellenbeton en redocrete vloer). Tegelijkertijd plaatst deze woning ook een belangrijke kanttekening bij de opvatting dat de waarde van een architectenwoning vooral gelegen is in het feit dat de ontwerper daar zonder compromissen zijn persoonlijke ideeën in realiteit zou kunnen omzetten. Hoe compromisloos de woning van Ferdinand Schlich op het eerste zicht ook lijkt, ze is het resultaat geweest van heel wat toegevingen die ingegeven werden door het beperkte budget, de omgeving en de omwonenden. Dergelijke compromissen betekenen geen aantasting van de erfgoedwaarde maar getuigen juist van een gevoeligheid voor de context in de ruime betekenis van het woord, en dus van de architecturale waarde,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit

van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:
architectenwoning Ferdinand Schlich, Gérard Willemotlaan 85 in Gent (Mariakerke), bekend ten kadaster: Gent, 29ste afdeling, sectie A, perceelnummer 770M.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De woning van Ferdinand Schlich is een vrijstaand langgerekt rechthoekig volume met de lange zijde evenwijdig aan de straat. In vergelijking met naburige woningen staat de woning minder diep op het perceel (een viertal meter) omwille van het ondiepe karakter en de vorm van dit laatste (versmallend naar achteren). Een gemengde haag (meidoorn-haagbeuk) aan de straatzijde zorgt voor beschutting. De woning telt één bouwlaag (twee aan de zuidoostelijke zijde voor het atelier) en heeft een lagere uitbouw (berging) die de noordelijke hoek omarmt. Alle daken zijn plat (uitkragend bij de berging) en bedekt met roofing en keien. De muren zijn spouwloos en opgetrokken in cellenbeton op een betonstenen plint.

Binnenin bestaat de woning grotendeels uit één open rechthoekige ruimte van ruim 30 m lang op 6 m breed. Door een aantal centrale muren, dwars op de voor- en achtergevel, is deze ruimte verdeeld in vier zones van verschillende breedte, van zuidoost naar noordwest:

1. een dubbelhoog atelier met een houten mezzanine op een stalen draagbalk, die bereikbaar is via een heel sober vormgegeven houten steektrap;
2. een zone die aan de voorzijde de inkomhal omvat met een WC en een ingemaakte kast achter een witte wand en aan de achterzijde een bureau;
3. de living met een halfopen keuken;
4. de nachtzone die een badkamer omvat (met aan weerszijden een gang en een toegang via een gewone deur) en twee slaapkamers.

Deze zones kunnen volledig afgesloten worden door houten schuifdeuren, die langs de voor- en achtergevel in enfilade geplaatst zijn en in de wanden schuiven.

Het plafond van het hoofdvolume wordt gevormd door licht hellende, gewapende betongewelven dwars op de voor- en achtergevel (bij het atelier evenwijdig ermee) die door houten latjes gescheiden zijn, en die in de inkomhal verborgen zijn achter een verlaagd plafond. De berging heeft een houten dakstructuur. De muren zijn bepleisterd en de vloer is uitgevoerd in gegoten beton (*redocrete*) met een eenvoudige houten plint die aansluit bij het schrijnwerk.

De voorgevel is vrij gesloten met uitzondering van de centrale dubbele voordeur en het monumentale ateliervenster aan de oostzijde. Dat atelier wordt verder verlicht door drie kleine, rechthoekige, excentrisch geplaatste vensters (één op de begane grond in de zuidoostelijke zijgevel en twee aan weerszijden van de westelijke hoek van de mezzanine). De achtergevel heeft een smal venster ter hoogte van het bureau en vier brede gekoppelde vensters (twee aan de woonkamer, één met drieledig schrijnwerk en centrale deur aan de keuken en één ter hoogte van de badkamer en slaapkamer). Het meest linkse en rechtse venster zijn ook onderverdeeld met telkens één smal raam aan de zijkant. De noordwestelijke gevel heeft één dubbele raamdeur in de noordelijke slaapkamer, de berging een buitendeur in de twee korte buitengevels (zuidoostelijk en zuidwestelijk) en een binnendeur naar de keuken. De badkamer wordt verlicht door een lichtkoepel. De gevelopeningen zijn heel eenvoudig uitgewerkt (zonder dorpel en onder betonnen lateien) en vrij diep ingevuld, met uitzondering van het atelierraam dat min of meer gelijk met de gevels komt. Alle

gevelopeningen zijn ingevuld met typerend houten schrijnwerk (volgens de bouwplannen in te verven oregon kroon) en dubbel glas (thermopane). Het atelier raam kenmerkt zich door een vierkante, houten roedeverdeling, de voordeur en de deuren van de berging door een brede middenregel. Aan de achtergevel bevindt zich boven het smalle venster van het bureau een houten waterspuwer. Ook het geveldeel boven deze waterspuwer is bekleed met hout.

In de tuin bevindt zich onder de mond van de waterspuwer een ronde put met waterafvoer.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. Elke aanpassing of nieuwe functie moet de beschermde erfgoedwaarde, -kenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt in de eerste plaats vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen. Indien restauratie of vervanging noodzakelijk blijkt, is het aangewezen de historische toestand te hernemen, indien nodig op basis van bouwhistorisch onderzoek;
- 2° verder is het wenselijk:
 - a) de gevelafwerking uit te voeren zoals bedoeld door Schlich. Hij voorzag een ruw aangebrachte (acryl)verf die het metselverband nog enigszins doorlaat. Voor de structuur en de kleur van de verf kan men zich baseren op de uitgevoerde proeven op de zuidwestelijke muur van de berging. Verder had de ontwerper de intentie om de gevels te laten begroeien met klimop en andere klimplanten, en maakte hij ontwerpen voor een zonnewering boven de grote vensters van de achtergevel;
 - b) de tuinaanleg uit te voeren zoals bedoeld door Schlich. Hij ontwierp een rechthoekig terras aan de grote vensters van de achtergevel en een rond opvangbassin aan de mond van de waterspuwer waarvoor al een waterafvoer werd aangelegd. Eventueel kan ook gedacht worden aan uitvoering van de trapvormige muur met autostaanplaats aan de zuidoostelijke zijde van het perceel;
 - c) om bij de toekomstige inrichting van het interieur rekening te houden met de plannen die Schlich hiervoor maakte, met name het voorzien van verlaagde plafonds in de kleinere ruimtes en deels in de living en de keuken, en de inrichting van de keuken en de badkamer;
 - d) een goede bewaring en ontsluiting te verzekeren van het in het atelier bewaarde archief- en documentatiemateriaal.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, bliksemingslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigingen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegeen;

- c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
- a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen de straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - d) het structureel en fundamenteel wijzigen van de tuinaanleg;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
- a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
 - f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - g) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van de installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

01 OKT. 2018

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS